

Politolog Oskar Krejčí: Fanatismus a globální dav

- CZ24 News | 24. května 2022

Politolog Oskar Krejčí se ve své glose zamýšlí nad místem fanatismu a davového chování v současné politice, a to především v souvislosti s válkou na Ukrajině.

Prolog:

Na začátku 60. let minulého století proběhl v USA mezi více než tisíci dětmi spadajícími do systému povinného školního vzdělávání zajímavý výzkum: děti vybíraly pět nejhezčích obrázků z dvaceti vlajek, včetně vlajky OSN. Nejlépe dopadla vlajka Spojených států – v posledním roce v mateřské škole ji vybralo 73,7 % dětí, nejvíce získala ve třetí třídě základní školy, a to 81,2 %. V desáté a jedenácté třídě byla americká vlajka předstižena vlajkou OSN, na závěr povinné školní docházky se ale opět ujala vedení. Naopak nejhůře dopadla sovětská vlajka – v mateřské škole ji mezi nejhezčí vybralo 10,0 % dětí, nejméně hlasů obdržela v poslední školní třídě, a to 1,2 %.[\[1\]](#) Pozoruhodná informace o tom, kdy začíná indoktrinace.

Dva výzkumy

Válka na Ukrajině kromě tragédie přináší i příležitost sledovat, jak se jednotlivci, pospolitosti a instituce chovají v podmínkách krize. Pro začátek lze porovnat výsledky dvou výzkumů týkající se názoru veřejnosti na válku na Ukrajině: českého, které představil [STEM, Ústav empirických výzkumů](#), 19. dubna, a výzkumu ruského pracoviště [Levada-centr](#) zveřejněného 28. dubna.

- Z dotázaných obyvatel Česka je 57 % prozápadně orientováno a je jednoznačně přesvědčeno, že v případě války na Ukrajině je agresorem Rusko. Souhlas s členstvím v NATO narostl na rekordních 78 %. Dlouhodobě jsou v české populaci přibližně 4 % výrazněji proruský orientovaných lidí. Vladimíra Putina příznivě vnímá pouze 8 % dotázaných.
- Levada-centr. Podle citovaného výzkumu je 57 % dotázaných občanů Ruska přesvědčeno, že za válku na Ukrajině nese odpovědnost USA a NATO, 17 % vidí viníka v kyjevském režimu. Činnost ruské armády na Ukrajině podporuje 81 % dotázaných. Ve vítězství ruských zbraní věří 73 % dotázaných. Podle jiného [výzkumu tohoto pracoviště](#) s činností Vladimíra Putina v dubnu souhlasilo 82 % dotázaných.

Veřejné mínění

Existuje často sdílený předsudek, že veřejnost je svébytnou politickou jednotkou, substancí politické pravdivosti a poctivosti. Jenže veřejnost coby obyvatelstvo mající názor na nějakou událost potřebuje o této události vědět, a to přibližně ve stejném čase. Proto je nutné vnímat veřejnost jako umělý produkt: podle mnohých teoretiků se politická veřejnost objevila až v polovině 18. století, kdy se zrodila žurnalistika jako specializovaná profese. Velice brzy si někteří analytici všimli problému: informace předávaná zaujatými novináři nese patinu výkladového komentáře, a to už výběrem zpráv.

Dnes je veřejnost dítětem převážně televize, rozhlasu a internetu – a při svém zrodu veřejnost potřebovala gramotnost, zatímco postmoderna vzdělaností pohrdá.

V poklidných dobách snad z každé země sociologové hlásí, že vidí ve veřejnosti spícího obra. Jenže i příslušník mlčící většiny má v době krize na politické události nějaký názor. I ti, kdo pokládají politiku za špínu, se občas probudí, aby svým populistickým postojem „zkorumpovaná elita versus vznešený lid“ doplnili řady angažovaných levicových či pravicových radikálů. Názory těchto politicky procitnuvších lidí jsou zpravidla zcela závislé na nejsnáze dostupných informacích, které dodává buď dramatická masová sociální zkušenost, nebo hromadné sdělovací prostředky. To vše se dnes ve střední Evropě děje při obecném poklesu úrovně politické kultury, tedy v podobě snižování obecné vzdělanosti a nárůstu role emocí. A v době, která zrodila dokonalá falza. Zde je třeba hledat zdroj nárůstu netolerance, šíření nenávisti a zhrubnutí nástrojů politiky. V českém politickém prostředí je například patrný přechod od odporu k politice Ruska k nenávisti vůči Rusům jako příslušníkům etnika, k výzvám nenakupovat ruské zboží, voláním po „europeizaci“ ruského majetku a zavrhování ruské kultury.

Globální dav

Výzkum zmíněný v prologu naznačuje, že politická informace nepřichází k dospělému člověku coby tvůrce pohledu na svět, ale jako doplněk k už hotovému světovému názoru – nové zprávy jsou zpravidla interpretovány či odmítány pomocí již zažitých vzorců. Přitom většina lidí vybírá politické informace k vědomé či nevědomé adaptaci na poměry. Jít v jednom šiku se všudypřítomnými hlučícími mainstreamovými médii vytváří psychický komfort a omezuje rizika při kariérním postupu. Množí se tak konzumní typ politické angažovanosti. A konzument je závislý na reklamě od oblíbené firmy. Je snazší s ním manipulovat, a to zvláště při využití emocí.

Nárůst emocí v politice mění veřejnost v dav. Klasické definice vnímaly dav jako skupinu lidí soustředěných na jednom místě, kdy fyzický kontakt i jednoduchý cíl, často také vůdce, vytvářejí rozbourané emoce, snižují racionální kontrolu, zvyšují možnost ovlivnění a odstraňují individuální morální zábrany. Většina z těchto znaků davu stále platí, ovšem doba si žádá doplněk: masové sdělovací prostředky a internet dokáží vyvolat davové chování i u lidí, kteří nejsou soustředění na jednom místě, nemají mezi sebou fyzický kontakt. Dnes je vhodné do seznamu možných druhů davu – Gustave Le Bon ve své průkopnické knize *Psychologie davu* (1895) popisoval davy zločinné, porotní, voličské a parlamentní – přidat ještě dvě skupiny: virtuální a globální.

- Virtuální dav. Předně jsou tu skupiny uzavřené kolem fiktivních obrazů světa. Místo reálií nastupují „virtuálie“, místo dějin Říma dějiny mytické Středozezemě – a Prahu osvobodili vlasovci. Pak je tu problém internetových (pseudo)sociálních skupin. Ty se vytvářejí vědomě i automaticky – často pomocí algoritmů vložených původně pro komerční účely – z lidí podobných názorů. V těchto uzavřených bublinách se utváří pocit sounáležitosti, narůstá sugestibilita a dochází k radikalizaci postojů – jako v davu při fyzickém kontaktu. Specifickou skupinu tvoří politické elity, úspěšní politici a novináři, u nichž je radikalizace spojená s dravou soutěživostí. Velká část jejich aktivit se odehrává v mediálním prostoru, jsou na něm závislí. V postmoderní době se politika stává bezkontaktní, politik musí být především vidět na televizní obrazovce a internetu. Politici, ale i novináři vždy spěchají, a tak uvnitř své bubliny snadno uvěří dezinformační kampani, zvláště když jim to pomůže v kariérním růstu. Až příliš velká část politiků a novinářů v těchto situacích vykazuje nekritickou horlivost a vtíravé nutkání k jednání – což jsou příznaky fanatismu.
- Globální dav. Celosvětový informační prostor, který umožňuje přenášet zprávy, polopравdy a lži v reálném čase, vytváří podmínky pro formování globálního davu – či globálních davů.

Většina zahraničněpolitických informací v západním informačním prostoru – nebo by bylo lepší říkat „v západní informační bublině“? – se do mainstreamových médií dostává z několika málo anglosaských agentur. Česká televize má pravdu, protože totéž přece píší noviny v New Yorku a hlásá rádio v Bruselu, o nejružnějších internetových novinkách nemluvě. Zdá se, že platí zákon: čím víckrát se sdělení v globálním prostoru opakuje, tím méně důkazů potřebuje. V ruském světě pak dominují vlastní zdroje informací, Moskva mluví o informační suverenitě. Ta je pramenem onoho „donbaského konsensu“, sjednocení názorů politické elity, hlavních – tedy i opozičních – politických stran a veřejnosti na ukrajinské události.

Jak je patrné na příkladě Česka, v západním světě se v těchto podmínkách vytrácí možnost věcné analýzy. V souvislosti s válkou na Ukrajině je to patrné na vyzobávání informací představujících krutou tvář Rusa, hovořících o ruských vojenských neúspěších a ukrajinských vítězstvích. Tyto střípky informací, slepeny emocemi, vytvářejí iluzorní mozaiku. Nejde o to, zda někdo ruskou agresi odsuzuje, či schvaluje. Fanatici pomocí této mozaiky vytvářejí z veřejnosti dav, který má nakročeno k depresi z pravděpodobného výsledku války na Ukrajině. Stejně jako ze sociálních důsledků sankční posedlosti. Emotivní zpětná reakce veřejnosti je vysoce pravděpodobná. Na tom těžko může něco změnit vojenská pomoc Ukrajině, kterou přibližuje připojený graf.

Vatikánský troll

Když počátkem května papež František prohlásil, že „možná štěkání NATO u ruských dveří přimělo šéfa Kremlu jednat takto zle a vyvolat konflikt“, ozvaly se odsuzující hlasy, že Svätý otec válce na Ukrajině nerozumí. Papež ale pouze vyzval k zamyšlení. Jenže to se nehodí do současné atmosféry, kde je vše jasné i bez empatie, bez schopnosti porozumět druhé straně. Zde vládne jediná Pravda, která nepotřebuje diskusi. Takto se fanatismus některých politiků a novinářů propojuje s davem.

Výzkum vlastenectví dětí, který připomněl prolog tohoto článku, ukazuje, že indoktrinace začíná v raném věku, kdy se člověk nedokáže bránit. K situaci v 60. letech je dnes nutné přičíst nejružnější ideologicky edukační pořady televizí, také internet plný návodných her a komiksové dějepisné karikatury. Je tudíž přirozené, že děti vyrůstající v teheránské či bratislavské rodině pod tlakem tamních škol a médií mají odlišné výchozí politické představy. Stejně jako mladí lidé ve věku vhodném pro vojenskou službu.

Indoktrinace u mezinárodní politiky je snazší než u politiky vnitřní, protože je to povětšinou oblast za hranicí osobní zkušenosti. Tvrdit bez věcné analýzy, které informace jsou pravdivé a které falešné – to je fanatismus. Je to předpojatá oddanost jednostrannosti, nesnášenlivost vůči jiným názorům a nepoučitelnost. Fanatika nelze přesvědčit o jeho omylu: námitky neotvírají jeho uzavřenou mysl, daleko častěji vyvolávají odpor, někdy dokonce zuřivost. Diskuse není pro něho cesta k poznání, ale k sebe prezentaci. Svět vedený takovými lidmi má nakročeno ke konfliktu civilizací. Jedinou cestou k míru je nahrazení fanatiků lidmi s alespoň špetkou tolerance k jiným názorům. Tolerance, která vždy začíná vzácnou schopností pochybovat o vlastním názoru.

[ZDROJ](#)